

8
SINIF

DİM TÜRKÇE

DERS

İSLEME

Modülleri

1. MODÜL

SÖZCÜKTE ANLAM

- Sözcüklerde Çok Anlamlılık
- Aynı Kavram Alanına Giren Sözcükler
- Sözcüklerin Anlam Özellikleri
- Sözcükler Arası Anlam İlişkileri
- Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları
- Kalıplaşmış Söz Öbekleri
- Kalıplaşmamış Söz Öbekleri
- Söz Sanatları

SÖZCÜKLERDE ÇOK ANLAMLILIK

Dilin anlamlı en küçük birimi sözcüktür. Sözcükler anlamlı olabileceği gibi (kalem, yol, ev...) anlamsız da olabilir (da, ya, ki...). Bazı sözcükler, zaman içinde ilk anlamlarına ek olarak yeni anlamlar kazanır. Birden fazla anlamı olan bu sözcüklere **çok anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

“Çözmek” sözcüğünün *Güncel Türkçe Sözlük*’teki yedi anlamından bazılarını inceleyelim.

- Sıkıca düğümlediği ipleri çözmeye uğraşıyordu.
“Çözmek” sözcüğü bu cümlede..... anlamında kullanılmıştır.
- Gömleğinin sadece ilk iki düğmesini çözsün yeter.
“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede farklı bir bağlamda kullanılarak..... anlamı kazanmıştır.
- Kır saçlı postacı, bulmacayı çözmüştü.
“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede anlamında kullanılmıştır.
- Öğrendiği formülü kullanarak soruyu rahatlıkla çözdü.
“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede ise anlamında kullanılmıştır.

Etkinlik - 01

Aşağıda “atmak” sözcüğünün kullanıldığı cümlelerle bu sözcüğün kazandığı anlamları eşleştiriniz.

Cümleler	Anlamlar
a. Fularını attı, yanan boynuna biraz kolonya sürdü.	1. Göndermek, yollamak.
b. Toksinleri bedeninden atmak için bol bol su iç.	2. Sıkıntı dolayısıyla giyilen bir şeyi çıkarmak.
c. Bana bir mektup atmaya bile tenezzül etmemiş.	3. Örtmek.
ç. Elindeki dal parçasını yere atarak koşmaya başladı.	4. İstenilmeyen bir şeyi kendi malı olmaktan çıkarmak.
d. Bütün suçu ona at ki cezasını çeksin.	5. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
e. Uyuyan çocuğun üzerine bir örtü attı ve yanıma geldi.	6. Çıkarmak, dışarıya vermek.
f. Depodaki patlamış lastikleri atmadan önce bana sor.	7. Yapılmış kötü bir işi birine yüklemek.

a.

b.

c.

ç.

d.

e.

f.

Etkinlik - 02

a. Aşağıdaki cümlelerde “çıkmaq” sözcüğü farklı anlamlarıyla kullanılmıştır.

Bu cümlelerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. “Çıkmaq” sözcüğü hangi cümlede “sıyrılmak, ayrılmak” anlamında kullanılmıştır? 2. “Çıkmaq” sözcüğü hangi cümlede “içeriden dışarıya varmak, gitmek” anlamında kullanılmıştır? 3. “Çıkmaq” sözcüğü hangi cümlede “süresi dolduğunda ayrılmak” anlamında kullanılmıştır? 4. “Çıkmaq” sözcüğü hangi cümlede “bir yere ulaşmak, varmak” anlamında kullanılmıştır? 5. “Çıkmaq” sözcüğü hangi cümlede “yerinden oynamak” anlamında kullanılmıştır?	a. Sabah erkenden evden çıktım ve yola koyuldum. b. Hastaneden ne zaman çıkacağını kimseye söylememiş. c. Eldivenin elinden çıkmasıyla soğuğu hemen hissetti. ç. Sokağın sonunda masmavi bir deniz kıyısına çıktık. d. Futbol oynarken arkadaşımın dizi çıktı.

1.

2.

3.

4.

5.

b. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını bulunuz.

Cümle	Cümledeki Anlamı
1. İstediğim gibi bir çanta <u>almak</u> için gezmedim mağaza kalmadı.	a. Satın almak. b. Bir şeyi ya da kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. c. Kazanç sağlamak.
2. Arabanın anahtarını masanın üstünde <u>buldum</u> .	a. Herhangi bir görüşe, yargıya varmak. b. Kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek. c. Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak.
3. Üniversiteyi kazanınca Ayşe ile aynı evde <u>kaldık</u> .	a. Belirli bir gelirle geçinmek zorunda bulunmak. b. Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. c. Oturmak, yaşamak.
4. İş düşünce beni aramayı <u>biliyor</u> da nasılsın diye sormuyor hiç.	a. İşine gelmek, uygun bulmak. b. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. c. Sanmak, varsaymak, farz etmek.
5. Yıllardır çalışan saat o gece <u>durmuştu</u> .	a. Hareketsiz durumda olmak. b. Ara vermek. c. İşlemez olmak, çalışmamak.

1.

2.

3.

4.

5.

AYNI KAVRAM ALANINA GİREN SÖZCÜKLER

Kullanım amacı aynı ya da benzer olan nesne, eşya vb. şeyleri karşılayan sözcüklere **aynı kavram alanına giren sözcükler** denir.

Örnek:

- **Vapur:** Su buharı gücüyle çalışan gemi.
- **Gemi:** Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt.
- **Kayık:** Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne.

Verilen anlamlardan da anlaşılacağı üzere bu araçların hepsi de birer deniz taşıtıdır ancak bu araçların kullanımında farklılıklar bulunmaktadır. İşte bu tür sözcükler, aynı kavram alanına girer.

Etkinlik - 03

a. Aşağıda bazı sözcükler ile görseller verilmiştir.

Görseli verilen sözcüklerle aynı kavram alanına giren sözcükleri boş bırakılan yerlere yazınız.

● Çınar ● Ayran ● Limonata ● Kahve ● Zeplin ● Selvi ● Çam ● Balon ● Helikopter

1.

2.

3.

b. Aşağıda verilen sözcüklerden “uzay” ile aynı kavram alanına girenleri işaretleyelim.

1.

Gök ada

2.

Gezegen

3.

Ev

4.

Sokak

5.

Yıldız

6.

Güneş

7.

Kara delik

8.

Dünya

9.

Kuş

10.

Rüzgâr

SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Gerçek Anlam

Bir sözcüğün sözlükteki ilk anlamına ve bu anlamla bağlantılı olarak kazandığı diğer anlamlara **gerçek anlam** denir.

Örnek:

“Ayak” sözcüğünün iki gerçek anlamını inceleyelim.

- Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.
- Birtakım şeylerin yüksekçe durmasını sağlayan dayanak, destek veya bunlardan her biri.

Bilgi Notu

Dilimizde bir sözcüğün birden çok gerçek anlamı olabilir.

Örnek:

Taşmak

1. Bir yere veya şeye sığmamak
2. Akarsu, yatağından çıkarak çevresini kaplamak (...)
3. İnsan, nesne vb. çokça bulunmak, sayısı artmak (...)

Mecaz Anlam

Bir sözcüğün bir ilgi veya benzetme sonucunda gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama **mecaz anlam** denir. Mecaz anlamda kullanılan sözcükler genellikle soyut anlam kazanır. Bununla birlikte sözcüğün mecaz anlamının gerçek anlamıyla herhangi bir ilgisi yoktur.

Örnek:

“Kırmak” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.

- Bardakları elimden düşürüp kırdığımda annem bana çok kızdı.
- Bazen bir sözcüğün, bir ses tonunun sevdiğimiz bir insanı kırdığını görürüz.

“Kırmak” sözcüğü ilk cümlede anlamında kullanılmıştır. Bu, sözcüğün gerçek anlamıdır. İkinci cümlede anlamında kullanılmıştır. Bu anlam, sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni bir anlamdır. Dolayısıyla sözcüğün mecaz anlamıdır.

Bilgi Notu

Mecaz anlamı sözcükler, Türk Dil Kurumunca hazırlanan sözlükte “mecaz” olarak belirtilir.

Etkinlik - 04

Aşağıda anlamı verilen sözcükleri, bu anlamlardan hareketle bulunuz ve “örnek cümle” kısmına yazınız. Ardından sözcüğün cümle içerisinde kazandığı anlam özelliğini belirleyerek cevap kutucüğünde sözcüklerin gerçek anlamlarına “G”, mecaz anlamlarına “M” yazınız.

a. S _ _ _ _ E : Yapmacık.

▶ Örnek cümle: bir gülüşle bir samimiyet gösterisi yapıyordu.

b. P _ _ _ _ _ K : Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek.

▶ Örnek cümle: Yakında, havası fazla gelmiş bir balon gibi hırsından

c. Ö _ _ _ _ _ M : Haber almak.

▶ Örnek cümle: Bir süre önce ona bunu yapanın Rıza olduğunu

ç. _ _ _ _ _ _ K : Birliği, beraberliği bozulmak.

▶ Örnek cümle: Basit bir hatadan gol yiyen takım iyice

d. B _ _ _ _ _ L : Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

▶ Örnek cümle: Annesinin gören çocuk ağlamaya başladı.

e. _ _ _ _ _ _ K : Abartmak, mübalağa etmek.

▶ Örnek cümle: Bir ara yine işi, hayale kapıldığına hükmetti.

f. S _ _ _ _ _ T : Esnekliği az olan, kolayca eğilip bükülmeyen.

▶ Örnek cümle: Sandığın yaylı kapağını tak diye kapatıyor.

a.

b.

c.

ç.

d.

e.

f.

Terim Anlam

Bir sözcüğün bilim, sanat ve meslek dallarına özel olarak kullanıldığında kazandığı anlama **terim anlam** denir. Bu tür sözcüklere ise **terim** denir.

Bilgi Notu

Bir sözcük birden çok dalda terim anlamda kullanılabilir.

Örnek:

“Kök” **sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.**

- Bu tarihî ağacın kökleri oldukça derine iniyormuş.
“Kök” sözcüğü, bu cümlede “bitkileri toprağa bağlayan ve onların topraktaki besin maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm” anlamıyla bir bitki bilimi terimi olarak kullanılmıştır.
- Bu sözcüğün kökünün ne olduğunu belirleyemedim.

göz - lük - çü
Kök

Bu cümlede “sözcüğün her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü” anlamıyla bir dil bilgisi terimi olarak kullanılmıştır.

- 4, kök dışına 2 olarak çıkar.

Bu cümlede ise “denklemden bilinmeyenine konulduğunda uygun düşen gerçek ve birleşik değer” anlamında bir matematik terimi olarak kullanılmıştır.

Bilgi Notu

Bazı sözcüklerin terim anlamı, aynı zamanda o sözcüğün gerçek anlamıdır. Terimlerin mecaz anlamları yoktur.

- “Bir müzik sesini belirtmeye yarayan işaret” anlamına gelen ve bir müzik terimi olan “nota” sözcüğünün bu anlamı, aynı zamanda gerçek anlamı örneklendirmektedir.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün hem gerçek hem mecaz hem de terim anlamı bulunabilir. Sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını belirlemek için bulunduğu cümlede kazandığı anlama bakmak gerekir.

Örnek:

“Perde” **sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.**

- Akşam olunca vakit kaybetmeden perdeyi çekerim.
- Bu söz duyunca gözlerimdeki perde kalkıverdi.
- Oyunun üç perdesi de böyle heyecanlı bir şekilde geçti.

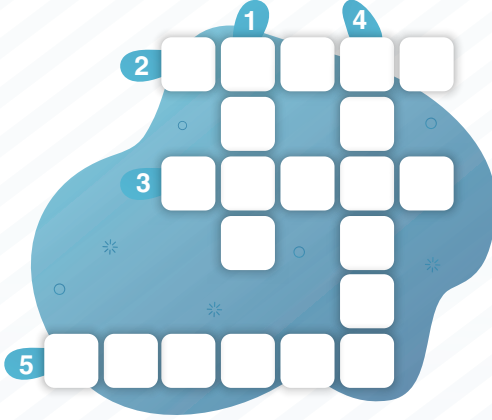

Etkinlik - 05

a. Aşağıda bazı sözcüklerin terim anlamları verilmiştir.

Bu anlamlardan hareketle bulmacayı çözünüz.

1. Güreşte rakibi şaşırtmak için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket.
2. İki kara arasındaki dar deniz.
3. Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği.
4. Bir metalin belli oranlarda bir veya birkaç metalle erimesiyle oluşan yeni metal.
5. Cümlede oluş, iş ve hareket bildiren sözcük veya sözcük grubu.

b. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini belirleyerek uygun kutucuğu "✓" sembolü ile işaretleyiniz.

	Cümleler	Gerçek	Mecaz	Terim
1.	Açıyla ilgili soruları çözmekte nedense zorlanıyordu.	☐	☐	☐
2.	Kapının <u>kilidi</u> bozulunca dün çilingir çağırmış.	☐	☐	☐
3.	Kendisi için <u>çemberin</u> gittikçe daraldığını düşünüyor, düşündükçe içi daralıyordu.	☐	☐	☐
4.	Orada okuduğum en <u>taze</u> haber yirmi otuz günlüktü.	☐	☐	☐
5.	Çocukken ağaçtan <u>düşüp</u> ayağımı kırmıştım da ağlamamıştım.	☐	☐	☐
6.	<u>Hayat</u> sahnesinde otuz beş yaşın basamaklarındayım.	☐	☐	☐
7.	Sınav çok zordu, sınıfın yarısını <u>döktüler</u> .	☐	☐	☐
8.	<u>Ünlü</u> ile başlayan eklere örnek verdik.	☐	☐	☐
9.	Kimsenin <u>boş</u> hayaller kuracak vakti yok.	☐	☐	☐
10.	Uyumadan önce mutlaka kitap <u>okur</u> .	☐	☐	☐
11.	Kendisine miras kaldığını duyunca <u>ince</u> hesaplar yapmaya başladı.	☐	☐	☐
12.	Sınavdaki en kolay soru <u>dairenin</u> alanıyla ilgiliydi.	☐	☐	☐

Etkinlik - 06

a. Numaralanmış terimleri ait oldukları alanlarla eşleştiriniz.

1. Burç	2. Şiir	3. Gezegen	4. Açı	5. Roman	6. İnternet
7. Yapay zekâ	8. Film	9. Kare	10. Tuval	11. Senaryo	12. Şövale
13. Kamera	14. Ay	15. Öykü	16. Fırça	17. Sayı	18. Bilgisayar

Sinema	Astronomi	Edebiyat	Resim	Matematik	Teknoloji
--------	-----------	----------	-------	-----------	-----------

b. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükleri terim olup olmamaları yönünden değerlendiriniz.

Cümleler	Terim	Terim Değil
1. Güneş sistemi uzaydaki pek çok sistemden biridir.	☐	☐
2. Dünyama güneş gibi doğdun sanki.	☐	☐
3. Çocuklarla oynarken perdeyi düşürdük.	☐	☐
4. Oyun üç perdelik, kısa bir eserdir.	☐	☐
5. Bugün sayıları ikişer ikişer saymayı öğrendik.	☐	☐
6. Dergi bu sayısında epey farklı konuya değinmiş.	☐	☐
7. Çemberin peşinden koşarken düşüp bacağımı yaraladım.	☐	☐
8. Bir noktadan eşit uzunluktaki noktalar çember oluşturur.	☐	☐
9. İlçenin yeşiller içindeki burun kısmı turistleri kendine çekiyordu.	☐	☐
10. Vapurun burnunda bir yer bulmuş ve denizi izleyebilmişim.	☐	☐
11. Yıkılan köprünün yerine yenisini yaptılar.	☐	☐
12. Dişine yapılan köprü onu epey rahatlatmıştı.	☐	☐

1. • Elimdeki kitap listesiyle kütüphanenin kapısından girdim.
• Bugün çok önemli bir sınava gireceğim için heyecanlıyım.
• Göğün morlaşan kenarları eriyor; gök, menekşe rengine giriyordu.

“Girmek” sözcüğü bu cümlelerde aşağıdaki anlamlarından hangisiyle kullanılmamıştır?

- A) Yeni bir duruma geçmek, dönmek
B) Katılmak
C) Sığmak
D) Dışarıdan içeri geçmek

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük karşısında verilen anlama uygun kullanılmamıştır?

A) İnsanlarla daha <u>canlı</u> ilişkiler kurmak istiyordu.	Hareketli, hayat dolu
B) Onun derin bir edebiyat bilgisi olduğunu herkes biliyordu.	Ayrıntılı
C) Bu konuda ciddi <u>incelemeler</u> yaparak konuyu açıklığa kavuşturdu.	Titizlik gösterilen, önem verilen
D) <u>Renkli</u> bir yazardı, her dalda eserler verirdi.	Kendine özgü ilginç nitelikleri olan

3. Sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama “mecaz anlam” denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamı bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Bu kısır çözüm önerileri, uzun dönemde faydalı olmaz.
B) Ödevini öğretmenine en kısa sürede teslim etmesi gerekiyor.
C) Duvarda yıldızları bir hayli solmuş eğri kılıçlar asılıydı.
D) Müziğin sesini biraz kısar mısın diye arka odadan seslendi.

4. I. En yakın dostlarının bile kusurlarını keskin bir dille yüzlerine vururdu.
II. O kadar keskin bir bıçaktı ki değdiği yeri açıyor-
du.
III. Bu çeneyle atbaşı giden keskin bir zekâsı vardı.
IV. Keskin bir taşı testere gibi kullanarak ipi kesti.

“Keskin” sözcüğü numaralanmış cümlelerin hangilerinde gerçek anlamıyla kullanılmıştır?

- A) I ve II
B) II ve III
C) II ve IV
D) III ve IV

5. Kıvamını bulunca bu meseleyi babama açmaya karar verdim. Onun görüşlerini de alıp bir an önce çalışmalarına başlamayı düşünüyorum.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. “Kıvam” sözcüğü, mecaz anlamıyla kullanılmıştır.
II. “Açmak” sözcüğü, “bir konu ile ilgili konuşmak” anlamında kullanılmıştır.
III. “Görüş” sözcüğü, “benzerlerinden ayıran özellik konsept” anlamında kullanılmıştır.
IV. “Düşünmek” sözcüğü, “bir şeye karşı ilgili ve titiz davranmak” anlamında kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) III ve IV

6.

Bir elektrik devresindeki elektrik akımı düzenlenebilir mi? Evet, devreye direnç eklenerek devredeki elektrik akımı düzenlenebilir. Peki, elektrik akımını düzenlemek ne işe yarar? Diyelim ki radyonun sesini kısacağız. Ses düğmesini çevirerek bunu kolayca yaparız. Aslında ses düğmesini çevirdiğimizde hoparlörü çalıştıran elektrik devresindeki direnci artırırsak oluruz.

Aşağıdakilerden hangisi bu metindeki terim anlamı sözcüklerden biri değildir?

- A) direnç
B) akım
C) radyo
D) devre

7. “Çevirmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “bir şeyin yönünü değiştirmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Başını çevirip sessizce bir şeyler söyledi.
- B) Defterin yapraklarını hızla çeviriyordu.
- C) Kendisine yollanan parayı çevirmiş.
- D) Annem hiç yakınmadan bütün evi çeviriyordu.

8. Her hafta, sıcak hayat hikâyelerinin yayımlandığı bu
I
dergileri alabilmek için azıcık gündeliğimin bir
II
bölümünü öğle yemeklerinden kırparak biriktirim.
III IV

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerden hangileri mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve IV

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamlı bir sözcüğe yer verilmiştir?

- A) Şair, dizelerini yazarken ses uyumuna dikkat etmiş.
- B) Kimse bana bu ödevin bugüne bitirileceğini söylememişti.
- C) Mutlu olduğu ender günlerden birini yaşadığını söylemişti.
- D) Erkenden kalkıp işe gitmek için geç kalmadan yatması gerekiyordu.

10. Fotoğraf makinesine takılıp çıkarılabilen lenslerin her biri, farklı odak uzaklıklarına ve farklı merceklerle sahiptir. Örneğin yakın çekimler için “makro” adı verilen ve odak uzaklığı kısa lensler kullanılır. Uzaktaki nesnelerin çekimi içinse “tele” adı verilen ve odak uzaklığı daha uzun olan lensler kullanılır.

Bir terimler sözlüğü oluşturulmak istenirse bu metinden aşağıdaki sözcüklerden hangileri sözlüğe alınır?

- A) odak - mercek - lens
- B) mercek - odak - makine
- C) lens - makine - uzaklık
- D) odak - lens - yakın

11. Yaşları 8 ila 10 arasında değişen 25 öğrencinin hazırladığı makale, arıların çiçek seçimiyle ilgili. Öğrenciler, araştırmalarına bir uzmanın okullarında yaptığı bir sunum sonrasında başlamışlar. Hazırladıkları makalede “bombus” arılarının besin bakımından en zengin çiçekleri bulmak için çiçeklerin renklerini ve desenlerini ipucu olarak kullandığını belirtiyorlar.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. “Hazırlamak” sözcüğü, “bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek” anlamında kullanılmıştır.
- II. “Seçim” sözcüğü, “kanunlar uyarınca çok aday arasından birini tercih etme” anlamında kullanılmıştır.
- III. “Başlamak” sözcüğü, “bir işe girişmek, harekete geçmek” anlamında kullanılmıştır.
- IV. “Zengin” sözcüğü, “parası, malı çok olan, varlıklı, varıl” anlamında kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) III ve IV

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Eş Anamlı (Anlamdaş) Sözcükler

Aynı kavram veya varlığı karşılayan sözcüklere **eş anlamlı** sözcükler denir. Bu sözcüklerden biri genellikle farklı bir dilden dilimize girmişken diğeri Türkçedir. Eş anlamlı sözcükler, cümlede birbirleri ile yer değiştirdiklerinde cümlenin anlamında herhangi bir bozulma ya da değişiklik olmaz. Eş anlamlılık, bazı sözcüklerde görülürken bazı sözcüklerin eş anlamlısı yoktur.

Örnek:

Öğrenci-Talebe, Uçak-Tayyare, Islak-Yaş, Sene-Yıl vb.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün başka bir sözcikle eş anlamlı olabilmesi durumu, bazen cümledeki anlamına göre değişiklik gösterebilir. “Bu kazak bana bol oldu.” cümlesinde “bol” sözcüğünün yerine “çok” sözcüğü getirilemez. Çünkü bol sözcüğü bu cümlede “geniş” anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle “çok” sözcüğü burada “bol” sözcüğünün eş anlamlısı değildir.

Bilgi Notu

Bir cümlede aynı varlık, durum vb. için eş anlamlı sözcükler kullanılması, gereksiz sözcük kullanımı nedeniyle anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

Bu zor ve güç şartlar insanların ümidini tüketti.

Etkinlik - 07

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin yerine hangi sözcükler yazılırsa cümlenin anlamı bozulmaz? Yazınız.

a. Yağmur öyle şiddetli yağıyordu ki kısa bir zaman sonra sokakta kimse kalmadı.

b. Gökyüzü her zaman özgürlüğün ve masumiyetin sembolü olmuştur.

c. Sevinçten yerimde duramadığım için kahveyi dökmeme kimse ses çıkarmamıştı.

ç. Gülmek ve ağlamak hayatı tamamlayan iki güzel duygudur.

d. Kitaplarım sayesinde dünyayı farklı pencerelerden görmenin tadına varıyorum.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün zıt anlamlısı, cümledeki anlamına göre değişebilir.

Örnek:

Dedem, ağır ağır konuşur. (Zıddı "hızlı hızlı"dır.)

Ağır kutuları kaldırma. (Zıddı "hafif"tir.)

Zıt (Karşıt) Anlamlı Sözcükler

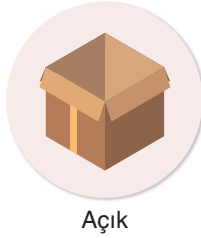
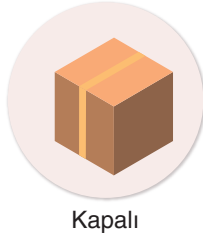
Birbirine karşıt kavram veya durumları karşılayan sözcüklere **zıt anlamlı** sözcükler denir. Bazı sözcüklerin zıt anlamlısı yoktur.

Örnek:

Bilgi Notu

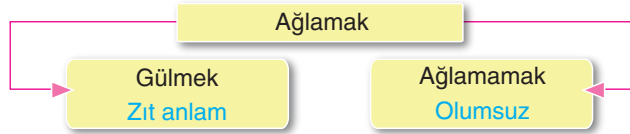
Zıt anlamlılık ilişkisi genellikle nitelik veya nicelik bildiren sözcüklerde yani sıfat ve zarf özelliğindeki sözcüklerde bulunur.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün olumsuz, "-ma/-me, -maz/-mez ve -sız/-siz" ekleriyle yapılır. Bir sözcüğün olumsuz, o sözcüğün zıt anlamlısı değildir.

- "Gelmek" sözcüğünün olumsuz, "gelmemek" sözcüğüdür; zıt anlamlısı ise "gitmek" sözcüğüdür.

Bilgi Notu

Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek veya mecaz anlamda kullanılmış olması gerekir.

Örnek:

- Haftaya teyzemler bize gelecek.
Gerçek anlam
- Bu işin sonu nereye gider.
Mecaz anlam

Bu cümlelerde "gel" ve "git" sözcükleri birbirinin karşıt anlamlısı değildir.

Etkinlik - 08

a. Aşağıdaki tabloda verilen sözcüklerin karşıt anlamlısını yazınız.

	Sözcükler	Karşıt Anlamlısı		Sözcükler	Karşıt Anlamlısı		Sözcükler	Karşıt Anlamlısı
1.	Acı		6.	Üst		11.	Akıllı	
2.	Akşam		7.	Yerli		12.	Aydınlık	
3.	Almak		8.	Vermek		13.	Hatırlamak	
4.	Kara		9.	Bulmak		14.	Çekmek	
5.	Yukarı		10.	Savaş		15.	Esaret	

b. Aşağıdaki tabloda verilen sözcüklerin karşıt anlamlısı ve olumsuzunu yazınız.

	Sözcükler	Karşıt Anlamlısı	Olumsuzu		Sözcükler	Karşıt Anlamlısı	Olumsuzu
1.	Gelmek			9.	Çıkmak		
2.	Üretmek			10.	Gösterişli		
3.	Doldurmak			11.	Övmek		
4.	Neşeli			12.	Uyumak		
5.	Yaklaşmak			13.	Düzenli		
6.	Eksik			14.	Sevmek		
7.	Oturmak			15.	Başlamak		
8.	Azalmak			16.	Küsmek		

c. Aşağıdaki metinlerde yer alan zıt anlamlı sözcüklerin altını çiziniz.

1.

Daha önce büyük ancak oldukça yavaş birçok robot yapılmıştı. Şimdi yaklaşık bir posta pulu büyüklüğünde bir robot yapıldı. Bu robot, neredeyse bir hamam böceği kadar süratli. Bunu ön bacaklarını oluşturan esnek bir malzeme sayesinde minik minik sıçrama hareketleriyle yapıyor. Sürati, şimdiye kadarki robotların içinde bilinen en yüksek. Arka bacakları o kadar işlevsel değil. Ayrıca 1 gramın onda birinden bile daha küçük kütleli bu robot oldukça dayanıklı.

2.

Zor bir soru soralım: Başarıya ulaşmak için kolay bir yol var mı? Bu soruya evet cevabını verenler, büyük ihtimalle sizi kandırmaya çalışıyordur çünkü başarıya giden kolay bir yol yok. Çok ve düzenli çalışacaksınız. Zamanım az diyerek tembellik etmeyeceksiniz. Masanız dağınıksa toplayacak, çalışmanız gereken ne ise ona odaklanacaksınız. Her sorunun çözümünü öğrenecek, her konunun amacını kavrayacaksınız. Umutsuzluğa kapılmayacaksınız. Unutmayın, yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün gerçek, mecaz ve terim anlamları kendi içlerinde sesteşlik oluşturmaz. Çünkü sesteşlik, birbirinden tamamen farklı sözcükler arasındaki ses benzerliğidir.

Örnek:

Üşüyünce sıcak çorba içtik. (Gerçek anlam)
Sıcak bakışları içimizi ısıtır. (Mecaz anlam)

Bilgi Notu

Eş sesli sözcükler arasında anlam ilgisi bulunmamalıdır.

Örnek:

Kara: Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.

Kara: En koyu renk, siyah, ak, beyaz karıştı.

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılış ve okunuşları aynı, anlamları farklı sözcüklere sözcükler denir.

Örnek:

Çay

- Çay : Akarsu - İçecek

Yaz

- Yaz :

Bilgi Notu

Bazı sözcükler sesteş gibi görüldüğü hâlde düzetme işaretinin (^) varlığı nedeniyle birbirinin sesteşi değildir.

• Adem (Yokluk)	• Adet (Sayı)	• Hal (Pazar)
Âdem (İnsan)	Âdet (Gelenek)	Hâl (Durum, vaziyet)

Bilgi Notu

Eş seslilik ile çok anlamlılık birbirine karıştırılmamalıdır. Eş sesli sözcüklerde anlamsal açıdan herhangi bir ilgi, yakınlık yokken çok anlamlılıkta bir sözcüğün gerçek anlamına bağlı olarak ortaya çıkan bir anlam çoğalması söz konusudur. Eş seslilik ve çok anlamlılık TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'te aşağıdaki gibi gösterilir.

×
Sözlük Seç
🔍

çğıöşüâîû

Çay (I)

1. **isim, bitki bilimi** Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık (Thea chinensis).
2. **isim, bitki bilimi** Bu ağaççığın özel işlemlerle kurutulan yaprağı.
3. **isim** Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek: "Bize çay ikram ettiler." – Ahmet Kabaklı
4. **isim** Çeşitli bitkilerin yaprak veya çiçeklerinin demlenmesiyle elde edilen bir içecek türü.
5. **isim** Konukların içecek ve börek, pasta vb. yiyeceklerle ağırlandığı toplantı: "Sana bir şey söyleyeyim mi, artık çay davetlerinden bıktım." – Peyami Safa
6. **isim** Müzikli toplantı: "Gittiğin zengin arkadaşlarının çayından allak bullak gelir." – Haldun Taner

çay (II)

isim

Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu: "Deli bir çayın kıyısındaki yalçın bir kaya gibidir." – Tarık Buğra

Etkinlik - 09

a. Aşağıda verilen sözcükleri eş seslilik ilişkisi bağlamında cümle içerisinde kullanınız.

Sağ

1.

2.

Yüz

1.

2.

Arı

1.

2.

Atak

1.

2.

Yazı

1.

2.

b. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olarak verilen eş sesli sözcükleri diğer anlamlarıyla cümlede kullanınız.

1. Ormanda dolaşırken bir ayı inine rastladık.

2. Sakalındaki kırlar artmıştı.

3. Sazı eline alıp çalmaya başladı.

4. Yazar, son satırlarını İstanbul'da yazmış.

5. Kullanılmayan borular pas tutmuştu

6. Son günlerde akşamları dolu yağıyor.

7. Bana ne zaman hayır dense daha bir hırslanıyorum.

8. Bağ bahçe dolaşmaktan yorgun düştük.